

جمهوری اسلامی ایران
ستاد حقوق بشر

توسعه سازوکارهای حمایتی
از افراد زیر ۱۸ سال در
جمهوری اسلامی ایران

ستاد حقوق بشر جمهوری اسلامی ایران

(آذر ماه ۱۴۰۲)

الله الرحمن
الرحمن

ستاد حقوق بشر جمهوری اسلامی ایران

آذرماه ۱۴۰۲

در راستای اجرای برنامه تحول و تعالی در دستگاه قضایی، پایش وضعیت آسیب‌های اجتماعی و حمایت از گروه‌های آسیب‌پذیر، هم‌افزایی و همکاری دستگاه‌های دولتی متولی امر حوزه کودکان و زنان آسیب‌دیده و بهره‌گیری از ظرفیت سازمان‌های مردم‌نهاد و با هدف توسعه سازوکارهای حمایتی از کودکان، ایجاد و استقرار مجتمع‌های شناسایی و پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی با عنوان **مجتمع شوق زندگی** در دستور کار قرار گرفت. و در این راستا، از سال ۱۴۰۰ تاکنون سه مجتمع به شرح زیر افتتاح شد. ایجاد مجتمع‌های مشابه در سایر استان‌ها در برنامه قرار دارد.

- افتتاح مجتمع شوق زندگی در شهر مقدس مشهد (استان خراسان رضوی) در ۵ تیرماه ۱۴۰۱؛
- افتتاح مجتمع شوق زندگی در شهر تهران (استان تهران - پایتخت) با زیربنای ۷۰۰ متر مربع در ۲۳ مرداد ۱۴۰۲؛
- افتتاح مجتمع شوق زندگی در شهر شیراز (استان فارس) در ۱۳ آبان‌ماه ۱۴۰۲.

ایجاد محیط حامی و دوست‌دار کودک، تلاش موثر برای بهتر شدن شرایط زندگی کودکان و نوجوانان، رفع چالش‌ها و آسیب‌های کودکان، ارائه مشاوره و معاضدت قضایی و حقوقی و نظارت بر حسن اجرای آراء قضائی و تصمیمات مرتبط با اطفال و نوجوانان از اهم اهداف ایجاد مجتمع‌های شناسایی و پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی است.

این مجتمع‌ها دارای بخش‌های مختلفی جهت شناسایی، پیگیری و رفع آسیب‌های اجتماعی بوده و علاوه بر دادیاران و قضات، متخصصین مددکاری و روانشناسی، وکلا و سازمان‌های مردم‌نهاد نیز در آن‌ها حضور داشته و خدمات بسیار متنوعی در دو حوزه اجتماعی و قضایی با ارجحیت مداخلات اجتماعی بر مداخلات قضائی به مراجعه‌کنندگان ارائه می‌کنند.

خدمات ارائه شده در مجتمع‌های شوق زندگی

الف) خدمات حوزه قضایی: حوزه قضایی مجتمع شوق زندگی متشکل از شعبه دادگاه خانواده، شعب رسیدگی، شعبه ارجاع، دفتر و حسابداری است و خدمات زیر را به مراجعین ارائه می‌نماید:

- تعیین سرپرست قانونی برای کودکان و نوجوانان زیر ۱۸ سال که فاقد ولی خاص هستند؛
- تعیین سرپرست قانونی برای افرادی که دچار حجر شده‌اند (جنون یا سفاهت)؛
- تعیین سرپرست برای افرادی که به علت غیبت امکان مدیریت بر امور فرزندان خود را ندارند؛
- مدیریت امور اموالی که فاقد صاحب هستند؛
- مدیریت امور اموالی که فاقد وارث هستند؛

- رسیدگی به پرونده‌های فرزندخواندگی و امین موقت کودکان و نوجوانان؛
- رسیدگی به پرونده‌های مرتبط با احراز رشد کودکان و نوجوانان.

ب) خدمات حوزه اجتماعی: حوزه اجتماعی شامل واحد مددکاری، واحد آموزش و پژوهش، واحد سازمان‌های مردم نهاد، واحد سازمان‌های دولتی و واحد عمومی می‌باشد و در هر واحد خدمات زیر ارائه می‌شود:

- واحد مددکاری با رصد دقیق شرایط فردی، خانوادگی، اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی افراد تلاش می‌کند شرایط قضاوت توأم با شناخت و تشخیص صحیح را فراهم کرده و با پیگیری وضعیت مددجویان و نظارت بعد از تشخیص، در جهت ایجاد تغییر، توانمندسازی و ایجاد امنیت اجتماعی- روانی تلاش می‌کند.
- واحد آموزش و پژوهش اقداماتی اعم از تهیه و ایجاد بانک اطلاعاتی جامع از موضوعات و آسیب‌های اجتماعی مورد ارجاع در دایره سرپرستی دادگستری براساس دسته بندی موضوع آسیب‌ها، ارائه گزارشات آماری دوره‌ای به منظور شناسایی وضعیت موجود، شناسایی موضوعات مسئولیت‌ساز و شناسایی گروه‌های آسیب پذیر و تمرکز بر آن‌ها را انجام می‌دهد.
- واحد سازمان‌های مردم نهاد با جذب مشارکت نهادهای مردمی از جمله مؤسسات حقوقی، مشاوره‌ای، مؤسسات خیریه و ... به منظور توجه نظام مند، پایدار و دانش بنیان به ظرفیت‌ها و توانمندی نهادهای مردمی برای مشارکت در زمینه‌های سیاست گذاری قضایی، پیشگیری از وقوع جرم، حمایت از بزه دیدگان، میانجیگری و صلح و سازش، نظارت بر اجرای قوانین، رسیدگی و باز اجتماعی شدن آسیب دیدگان فعالیت می‌کند. از جمله خدمات ارائه شده توسط این واحد، می‌توان به موارد زیر اشاره نمود:
- شناسایی و حمایت از کودکان کار و خانواده آنان طبق آیین نامه ساماندهی کودکان کار و خیابان مصوب (۱۳۸۴) (شناسایی کودک، تحویل کودک به خانواده، برنامه ریزی مورد محور برای حمایت از کودک و خانواده و کمک به خروج کودک از چرخه کار)؛
- اقدامات حمایتی و معیشتی (ثبت نام مدرسه، اهدای بسته غذایی، غربالگری پزشکی و ...)
- اقدامات ارتقاء سلامت روان (مشاوره فردی و برگزاری کارگاه‌های آموزشی)؛
- اقدامات توانمندسازی (مهارت آموزی فنی، کاریابی ایمن برای کودکان بالای ۱۵ سال و ...)
- حمایت از کودکان آسیب دیده و خانواده آنان (توانمندسازی و بازتوانی روانی کودکان و نوجوانان آسیب دیده با تکنیک برگزاری کارگاه‌های بازی درمانی، برگزاری کارگاه‌های مهارت‌های زندگی و فرزند پروری)؛
- ارائه خدمات مشاوره حقوقی رایگان به شهروندان با همکاری دادگستری و وکلای داوطلب پایه یک دادگستری؛

- ارائه آموزش‌های لازم به شهروندان جهت اخذ حضانت و اعطای گواهینامه؛
- کنترل و کاهش آسیب‌های مرتبط با زنان آسیب دیده اجتماعی در سطوح فرد، اجتماع و خانواده از طریق حمایت و بازپروری و توانمندسازی، ایجاد زمینه باز پیوند اجتماعی، ارائه خدمات خانواده محور به زنان آسیب دیده اجتماعی، ارائه خدمات تخصصی اجتماع محور در راستای کاهش آسیب‌های اجتماعی، ایجاد امکان دسترسی آسان‌تر به خدمات حمایتی و تخصصی، ارائه آموزش‌های تخصصی لازم به زنان آسیب دیده اجتماعی، استفاده از ظرفیت‌های بخش خصوصی و کاهش تصدی گری دولت و جلب مشارک‌های غیردولتی، توسعه بسته‌های خدمتی به منظور افزایش ضریب نفوذ خدمات، ارائه خدمات کاهش آسیب به منظور کاهش رفتارهای پرخطر؛
- حمایت و توانمندسازی دختران در معرض آسیب (بازه سنی ۱۲ تا ۱۸ سال) از طریق ارائه خدمات سهل الوصول‌تر برای گروه هدف.
- واحد سازمان‌های دولتی حوزه اجتماعی در راستای جذب ظرفیت سایر نهادهای اجتماعی در جهت شناسایی و کنترل آسیب‌های اجتماعی، اقدام به جذب مشارکت سایر سازمان‌های دولتی می‌کند.
- تبدیل و تغییر فضای دادسرا از محیطی بسته، دستوری، خشن و بزرگانه به محیطی باز، ارشادی، حمایتی و کودکانه و طراحی محیط مجتمع براساس نیاز کودکان از جمله ایجاد اتاق مادر و کودک، اتاق بازی، کتابخانه، تأمین تغذیه میان وعده و جویز برای کودکان و ایجاد احساس آرامش و امنیت و تأمین رفاه حال مراجعین جامعه هدف به ویژه کودکان، سالمندان و محجورین و توزیع بسته ارزاق به مددجویان نیازمند، ایجاد بازارچه مشاغل خانگی و اجرای طرح لبخند از جمله اقدامات واحد عمومی حوزه اجتماعی می‌باشد.

اهم دستاوردهای مجتمع‌های شوق زندگی

- از جمله نتایج ایجاد و فعالیت مجتمع‌های شوق زندگی، می‌توان به موارد زیر اشاره نمود:
- کاهش میزان تشکیل پرونده در حوزه شبه‌خانواده (کاهش جداسازی کودکان از خانواده و سپردن آنها به بهزیستی با بررسی دقیق‌تر مستندات)؛
- تسهیل فرآیند فرزندخواندگی و امین موقت؛
- جذب مشارکت‌های مردمی و جلب توجه بسیاری از کارشناسان، متخصصین، صاحب نظران، مدیران و آحاد مردم؛
- تهیه و ایجاد بانک اطلاعاتی جامع از موضوعات و آسیب‌های اجتماعی مورد ارجاع در دایره سرپرستی دادگستری براساس دسته بندی موضوع آسیب‌ها؛
- ساماندهی کودکان کار و خیابان و خروج آنان از چرخه کار؛
- ارائه خدمات سهل الوصول‌تر برای گروه هدف (کودکان، دختران و زنان آسیب‌دیده).

